

A Multimodal Approach to Silence as a Communicative Sign in the Novel “Suvashun”

Vol. 16, No. 2, Tome 86
pp. 369-400
May & June
2025

Fatemeh Marzban¹ , Alireza Khormae² , Amirsaeid Moloodi³ , & Farideh Pourgivi⁴

Abstract

Silence is a topic that has been widely investigated in recent decades, and researchers such as Jaworski (1997), Kurzon (1997) and Huckin (2002) have published studies on this topic. Silence is usually considered as complementary to speech, but scrutinizing its nature reveals two points: first, silence is not specific to language, it exists in other semiotic resources as well; second, the non-use of speech does not always mean silence. Sometimes information is communicated not through words, but with the help of other types of signs. Therefore, analysis of just language is not enough to study silence; it is necessary to employ a multimodal approach that takes into account all the modes involved in communication. The purpose of this study is to investigate silence with respect to the various modes involved in novel as a communicative act. The question this research aims to answer is how silence is manifested in different modes that form a novel, how it is involved in creating meaning and how it makes a difference to the elements of novel. For that purpose, silence has been examined in three modes, conversation (representation of speech), text (writing), and narrative in the novel "Suvashun" by Simin Daneshvar. It is worth mentioning that due to the lack of an articulate single theoretical framework, a mixed approach has been adopted. Results show that different modes create different types of silence with different functions, and these types, besides communicating meaning, affect novel elements by developing unintrusive limited omniscient narrator, theme, characterization, etc.

Keywords: Silence; multimodality; semiotic modes; narrative text; Suvashun.

¹ PhD Candidate in Linguistics, Department of Foreign Languages and Linguistics, School of Literature and Humanities, Shiraz University, Shiraz, Iran;

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-1110-1266>

² Corresponding Author, Associate Professor of Linguistics, Department of Foreign Languages and Linguistics, School of Literature and Humanities, Shiraz University, Shiraz, Iran;

Email: akhormae@shirazu.ac.ir, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8037-7964>

³ Assistant Professor of Linguistics, Department of Foreign Languages and Linguistics, School of Literature and Humanities, Shiraz University, Shiraz, Iran;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4682-3160>

⁴ Retired Professor of English Language and Literature, Department of Foreign Languages and Linguistics, School of Literature and Humanities, Shiraz University, Shiraz, Iran;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0548-314X>

Received: 21 May 2022
Received in revised form: 24 July 2022
Accepted: 25 August 2022

1. Introduction

In recent decades, the discourse and communicative functions fulfilled by silence have been emphasized in various fields such as linguistics, semiotics, psychology, etc. Silence has been traditionally considered as complementary to speech; however, scrutinizing its nature reveals two important points: first, silence is not specific to language; it exists in other semiotic modes as well; second, the non-use of speech does not always mean silence. Therefore, to study the function of silence in any kind of text, including novel, relying solely on linguistic data is not sufficient, and other semiotic modes must be taken into account as well. The present study aims to investigate silence with respect to the various modes involved in the Persian novel “Suvashun” as a communicative act. These modes include speech (conversation), writing (author's text) and narrative.

The questions this research aims to answer are threefold: first, how silence is manifested in different modes that form a novel; second, how it affects the different elements of the novel; and lastly, how it participates in creating meaning.

2. Literature Review

There is a considerable amount of research on silence, addressing its meaning, pragmatics, typology, semiotic function, social and political functions and of course, its relationship to speech. In this regard, the works of Jaworski (1992, 1993, 1998, 2006), Kurzon (1997, 2007), Huckin (2002), Nakane (2007), and Dinkler (2013) are noteworthy. Also, relevant to this research are previous works on multimodality and multimodal semiotics. Multimodality (which means the existence of more than one semiotic mode in a given context) has its roots in Halliday's Systemic Functional Linguistics, social semiotics, and conversation analysis (Jewitt et al., 2016). Kress and van Leeuwen (2001) and Kress (2010) are the works addressing multimodality and whose theoretical principles have been employed here.

It should be noted that due to lack of a proper unified approach enabling the study of silence from different angles and in different modes, we have developed and utilized a mixed analytic framework based on the aforementioned resources.

3. Methodology and Analytic Framework

Using the mixed approach mentioned above, identifiable instances of silence in the novel "*Suvashun*" were examined in three modes: speech (conversation), writing (author's text) and narrative. In the mode of speech, the participants in the communication are the characters of the story, and silence is explored in terms of how it can occur in the conversations of the characters. In the text, the participants in the communication are the author and the reader, and silence that is examined is usually the author's silence. In narrative, the participants in the communication are the narrator and the narratee, and the silence of the narrator is investigated.

To determine the types of silence that can occur in conversations, we have adopted concepts discussed in Nakane (2007), who proposes four types of conversational silence, including pauses during turn-taking, non-participation in conversations, lack of speech on various topics, and lack of speech specific to interactive situations. Additionally, we have utilized concepts from Kurzon (2007), who identifies four types of conversational silence: pauses, silent answers to questions, silence by some participants in conversations involving three or more people, and silence during interrogations (usually by law enforcement officers, intelligence agencies, etc.).

To explore the types of silence that can occur in the mode of writing or text, we have adopted the concepts outlined in Huckin (2002). These types of textual silence include speech-act silence, presuppositional silence, discreet silence, genre-based silence, and manipulative silence. Finally, to identify the types of silence in narrative, we have referred to the classifications provided

by Dinkler (2013), who discusses two types of silence: narrator's silences and those related to point of view.

4. Results

The results obtained from the novel show that the silences in the mode of speech or conversations are not limited to those mentioned in literature. We should also consider instances of irrelevant answers to questions, and discreet silence in conversations. Therefore, the identified types of silence were pauses, silent answers to questions, non-proportion in conversations, irrelevant answers to questions, and discreet silence in speech. Excluding pauses as they lack communicative value, the other types of silence were examined and analyzed. These silences often belonging to Zari (the main character), play an important role in plot progression and characterization.

In the mode of text, instances of discreet silence and genre-based silence were examined. In the novel "*Suvashun*", the whole story can be considered as a type of discreet silence, as the author, out of caution, uses myths and historical events to indirectly criticize the country's state of affairs at the time of writing the novel. Also, bearing in mind that genre-based silence is unmarked and only its violations can be determined, it should be noted that in this novel no instance of its violation was found.

In the mode of narrative, instances of narrator silence and the types of silence related to the point of view were examined. The narrator's silences mainly involve providing insufficient information and silencing some characters by summarizing their conversations. The types of silence related to point of view also include cases of ideological silence, as well as silence related to phraseology and psychology of the characters. By providing insufficient information, the narrator adopts a limited omniscient point of view. Additionally, silence at the ideological level of point of view help to form the theme of the novel, and silence at the phraseological level of the point of view aims to avoid the challenges of representing a specific dialect in

Persian abjad writing system (Shirazi dialect in this case). In addition, silence at the psychological level of the point of view has helped to create an unintrusive narrator.

The findings of the present research show that investigating silence as an active and impactful element in discourse cannot be limited to linguistic data; and it is necessary to examine all modes involved in the novel as a communicative act. Silence can be manifested in different modes and in each mode, it has its own functions and meanings. It is the concurrent function of these silences across different modes that, along with the function of other elements, form the overall meaning and the reader's experience of the literary work.

شپوه شگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

رویکردی چندوجهی به سکوت به‌عنوان نشانه‌ای ارتباطی در رمان سووشون اثر سیمین دانشور

فاطمه مرزبان^۱، علیرضا خرمایی^{۲*}، امیرسعید مولودی^۳، فریده پورگیو^۴

۱. دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، بخش زبان‌های خارجی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.
۲. دانشیار زبان‌شناسی، بخش زبان‌های خارجی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.
۳. استادیار زبان‌شناسی، بخش زبان‌های خارجی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.
۴. استاد بازنشسته زبان و ادبیات انگلیسی، بخش زبان‌های خارجی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۰۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۲۱

چکیده

مبحث سکوت از جمله مباحثی است که در دهه‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته، و پژوهش‌گرانی مانند جاورسکی (۱۹۹۷)، کورزون (۱۹۹۷)، هاکین (۲۰۰۲)، و... مطالعاتی را در این زمینه منتشر کرده‌اند. سکوت معمولاً به‌عنوان مکمل گفتار در نظر گرفته می‌شود، اما توجه به ماهیت آن دو نکته مهم را آشکار می‌کند، اول اینکه سکوت مختص زبان نیست و در منابع نشانه‌ای دیگر نیز وجود دارد، و دوم اینکه عدم کاربرد کلام همیشه به معنای سکوت نیست، زیرا گاهی معنا نه به‌واسطه کلام، بلکه با کمک نشانه‌هایی مانند تصویر، ژست و غیره منتقل می‌شود. بنابراین، صرفاً توجه به زبان در بررسی سکوت کفایت نمی‌کند و اتخاذ رویکردی چندوجهی که همه وجوه دخیل در ارتباط را بررسی می‌کند، ضروری به نظر می‌رسد. هدف از این پژوهش، بررسی سکوت با توجه به وجوه مختلف دخیل در رمان به‌عنوان یک کنش ارتباطی است. این پژوهش سعی دارد به این سؤال پاسخ دهد که سکوت در وجوه نشانه‌شناختی تشکیل‌دهنده رمان، چگونه متجلی می‌شود، چگونه در خلق معنا دخیل است و چگونه بر عناصر رمان تأثیر می‌گذارد. بر این اساس، سکوت در سه وجه مکالمه (بازنمایی گفتار)، متن (نوشتار) و روایت در رمان «سووشون» بررسی شده است. گفتنی است که به‌دلیل در دسترس نبودن چارچوبی منسجم، از روشی ترکیبی استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که سکوت در وجوه مختلف، به شکل‌ها و با کارکردهای مختلف ظاهر می‌شود و علاوه بر خلق معنا، بر عناصر رمان از قبیل شخصیت‌پردازی، ایجاد راوی دانای کل محدود غیرمداخله‌گر و... تأثیر می‌گذارد.

واژه‌های کلیدی: سکوت، چندوجهیت، وجوه نشانه‌ای، متن روایی، سووشون.

۱. مقدمه

در بررسی و نقد هر نوع متن، توجه به سکوت فقط مهم نیست؛ حیاتی است. امروزه تحلیل‌گران گفتمان به نقش «سکوت‌های معنادار» در کنش‌های ارتباطی^۱ به همان اندازه اهمیت می‌دهند که به واژه‌ها و دیگر عناصر زبانی. سکوت‌های معنادار نشانه‌هایی هستند دارای «مدلول» اما فاقد «دال»، و می‌توانند در هر کنش ارتباطی رخ دهند و بخش قابل‌توجهی از معنا را منتقل کنند. این نوع سکوت‌ها در متون روایی، از جمله رمان نیز می‌تواند علاوه بر تولید معنا و انتقال پیام، عناصر مختلف رمان را به اشکال گوناگون تحت تأثیر قرار دهد. با این حال، باید توجه داشت که بررسی و تحلیل سکوت در رمان متفاوت از سکوت در مکالمه‌های روزمره است، زیرا در رمان با مجموعه‌ای از سکوت‌های مختلف در دیالوگ‌ها، روایت و تألیف روبه‌رو هستیم. از این رو، لازم است از رویکردی استفاده کنیم که تمامی این وجوه را در نظر بگیرد، طوری که هرگونه سکوت موجود در اثر مد نظر قرار گیرد. در طی سه دهه گذشته، رویکرد چندوجهی به تحلیل گفتمان بسیار رواج یافته و روایت‌شناسی مانند پیچ^۲ (2009) و گیونز^۳ (2012) نیز به روایت‌شناسی چندوجهی^۴ روی آورده‌اند. مفهوم چندوجهیت به معنای وجود بیش از یک وجه نشانه‌ای^۵ در متن است و در زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی^۶ ریشه دارد. صاحب‌نظران در این رویکرد از جمله کرس^۷ (2010)، هر متن را یک ترکیب‌بندی^۸ می‌دانند که متشکل از چندین وجه^۹ یا منبع نشانه‌ای^{۱۰} است و هر یک از این وجوه، کارکردی دارد و معنا را به شکلی خلق و منتقل می‌کند که از عهده وجوه دیگر بر نمی‌آید. این رویکرد به‌خصوص در بررسی و تحلیل سکوت می‌تواند کارآمد باشد، زیرا امکان پرداختن به سکوت‌های موجود در تمامی وجوه سازنده متن را به‌طور هم‌زمان فراهم می‌کند. در پژوهش حاضر، این رویکرد به‌منظور بررسی و تحلیل سکوت در رمان «سووشون» نوشته سیمین دانشور به کار رفته است. وجوه مورد بررسی شامل گفتار (مکالمه‌ها)، نوشتار (متن مؤلف) و روایت است. نگارندگان کوشیده‌اند ضمن شناسایی انواع سکوت در این رمان، کارکرد نشانه‌شناختی آن، نقشی که در انتقال معنا ایفا می‌کند، و همچنین تأثیر آن بر عناصر رمان را بررسی کنند.

۲. پیشینه تحقیق

بیش از هفتاد سال از زمانی که پیکارد^{۱۱} (1948) سکوت را موضوع بحثی جدی قرار داد، می‌گذرد.

اثر او را می‌توان جزو اولین آثاری دانست که به سکوت به‌عنوان پدیده‌ای بنیادین و شایسته توجه پرداخته‌اند. او در اثر خود، در مورد رابطه سکوت با بسیاری از پدیده‌های دیگر مانند گفتار، زبان، تصویر... به بحث پرداخت. قبل از او دیگران نیز در آثار خود به سکوت اشاره کرده بودند، اما هرگز به آن، به‌عنوان موضوعی که شایسته مطالعه مستقل باشد، نگاه نشده بود. از جمله کسانی که پیش از پیکارد (ibid) اشاره‌گذاری به سکوت داشته است، ویتگنشتاین^{۱۲} (2001, p.89) است که رساله خود را با این تبصره معروف به پایان برده بود: «هر آنچه نمی‌توانیم در موردش صحبت کنیم، باید با سکوت از کنارش بگذریم». با وجود این، در دهه‌های اخیر، پژوهشگران بسیاری به پدیده سکوت پرداخته‌اند و آن را از زوایا و جنبه‌های گوناگون مورد بررسی قرار داده‌اند.

از جمله اولین پژوهش‌ها در زمینه سکوت، می‌توان به برونو^{۱۳} (1973) اشاره کرد. برونو صورت‌ها و کارکردهای سکوت را زمینه کار خود قرار داده و سه فرم یا صورت سکوت را مشخص کرده است: سکوت روانی - زبانی^{۱۴}، سکوت تعاملی^{۱۵}، و سکوت فرهنگی - اجتماعی^{۱۶}. این پژوهش، پایه و اساس بسیاری از پژوهش‌های بعدی در زمینه سکوت را شکل می‌دهد.

اثر تانن^{۱۷} و ساویه - ترویکه^{۱۸} (1985) نیز مجموعه مقالاتی است که در آن شماری از پژوهش‌گران از رشته‌های مختلف به بررسی سکوت پرداخته‌اند. پیش از این دست پژوهش‌ها، فرض بر این بود که سکوت پدیده‌ای ناخودآگاه است که در پس‌زمینه قرار می‌گیرد و گفتار به‌نما^{۱۹} تبدیل شده و درک می‌شود. این پژوهش‌گران اما، با معکوس کردن این دیدگاه نسبت به دوقطبی گفتار/سکوت، سکوت را نمایی می‌دانند که باید در مقابل گفتار بررسی شود. در این مقطع، سکوت به‌عنوان یک پدیده فرهنگی پیچیده مورد توجه قرار می‌گیرد که مطالعه آن می‌تواند باعث غنای آگاهی ما نسبت به رفتار انسان در سطح کلان شود.

جاوورسکی^{۲۰} (1992, 1993, 1998, 2006) نیز از جمله پژوهشگرانی است که تألیفات متعددی در زمینه سکوت داشته است. او (1993) به بررسی جایگاه سکوت در مطالعه ارتباط می‌پردازد، و به رابطه سکوت با گفتار، کاربردشناسی سکوت، و سیاست‌های نهفته در سکوت (و همچنین سکوت نهفته در سیاست و گفتمان سیاستمداران) می‌پردازد. این اثر به بررسی سکوت ارتباطی از زوایای مختلف پرداخته، و همچنین به تغییراتی که قائل شدن به سکوت در زبان‌شناسی پدید می‌آورد، توجه داشته است. او همچنین در پژوهش‌های دیگرش (Jaworski, 1992, 1998, 2006) به پدیده سکوت و نحوه

اعمال آن توسط قدرت‌های سیاسی و اجتماعی مخصوصاً مسئلهٔ سانسور در کشور لهستان توجه دارد. سانسور را نمی‌توان سکوتی ارتباطی دانست، زیرا به اختیار گوینده/نویسنده نیست و معنای خاصی را به مخاطب نمی‌رساند، بلکه او را از بخشی از معنا محروم می‌کند. با این حال، نوعی از این سکوت که «خودسانسوری»^{۲۱} نامیده می‌شود می‌تواند در رمان تأثیراتی داشته باشد، که در پژوهش حاضر نیز به آن پرداخته شده است.

کورزون^{۲۲} (1997) نیز به بحث در مورد سکوت به لحاظ گفتمانی پرداخته و با تمرکز بر سکوت ارتباطی و عوامل دخیل در معنادار بودن سکوت، آن را به عنوان نشانه‌ای غیرزبانی که در ارتباطات زبانی کاربرد دارد، بررسی کرده است. کورزون (2007)، همچنین رده‌شناسی سکوت در تعامل‌های اجتماعی را ارائه کرده و چهار نوع سکوت را در این رابطه معرفی کرده است: سکوت مکالمه‌ای^{۲۳}، سکوت مضمونی یا تماتیک^{۲۴}، سکوت متنی^{۲۵} و سکوت موقعیتی^{۲۶}. این رده‌شناسی به جنبه‌های اجتماعی سکوت پرداخته و در آن، بُعد ارتباطی و معنایی سکوت مد نظر نیست. گفتنی است که سکوت متنی از نگاه کورزون (ibid) با سکوت متنی مورد نظر هاکین^{۲۷} (2002) که در ادامه به آن اشاره خواهد شد، متفاوت است. کورزون سکوت متنی را تعاملی اجتماعی می‌داند که در آن، شخص یا اشخاصی در یک بافت مفروض، متن خاصی را در سکوت می‌خوانند، مثلاً خواندن دعا در یک مراسم مذهبی.

هاکین (2002) پنج شکل حذف یا سکوت متنی را معرفی کرده است: سکوت‌های کنش‌گفتاری^{۲۸}، سکوت‌های پیش‌انگاره‌ای^{۲۹}، سکوت‌های محتاطانه^{۳۰}، سکوت‌های ژانر محور^{۳۱} و سکوت‌های فریبکارانه^{۳۲}. از این میان، سکوت فریبکارانه بیشتر مورد توجه هاکین قرار گرفته است، زیرا به لحاظ ایدئولوژیک قدرتمندترین شکل سکوت در گفتمان‌های اجتماعی است. در پژوهش حاضر، دیدگاه هاکین (ibid) نسبت به سکوت متنی، مبنای بررسی سکوت متنی در رمان «سوشون» بوده است.

ناکانه^{۳۳} (2007) به بررسی سکوت و نقش آن در تعاملات بین‌فرهنگی پرداخته و نشان داده است که چگونه تفاوت‌های فرهنگی می‌توانند در درک و تفسیر سکوت مؤثر باشند. همچنین، دینکر^{۳۴} (2013) به بررسی سکوت در روایت پرداخته است، که یافته‌های او در این زمینه، مبنای کار در بررسی سکوت روایی در پژوهش حاضر قرار گرفته و در بخش ۳-۲-۳ شرح داده شده است. پژوهش‌گران فارسی‌زبان نیز تا حدی به پدیدهٔ سکوت توجه کرده‌اند و بیشتر این آثار در زمینهٔ

کاربرد سکوت در ادبیات است. در این رابطه می‌توان از صادقی (۱۳۸۸)، سجودی و صادقی (۱۳۸۹)، طاهرزاده (۱۳۸۹)، مجیدی خامنه (۱۳۸۹)، سجودی و صادقی (۱۳۸۹)، زند (۱۳۹۰)، و اطهاری نیک‌عزم و بیگی (۱۳۹۴) یاد کرد.

۳. چارچوب نظری

زبان‌شناسان تا همین چند دهه اخیر، سکوت (فقدان واژه) را «هیچ» می‌پنداشتند و از این رو، سکوت هیچ‌گونه ارزش زبان‌شناختی نداشت. اما امروزه، سکوت به همان اندازه موضوع مطالعه و تحقیق است که سایر عناصر زبانی (Kurzon, 2011). جانستون^{۳۰} (2002, p.70) اهمیت مطالعه سکوت در گفتمان را چنین شرح می‌دهد: «دنیاهایی که گفتمان را شکل می‌دهند و توسط گفتمان شکل می‌گیرند، علاوه بر حضورها، شامل غیاب‌ها نیز هستند. تشخیص سکوت‌ها (چیزهایی که حاضر نیستند)، دشوارتر از تشخیص چیزهایی است که حضور دارند، اما به همان اندازه مهم است».

در مطالعه گفتمانی سکوت و کارکرد ارتباطی آن در متون، توجه به چند مورد ضروری به نظر می‌رسد: اول آن‌که، اساساً نوعی از سکوت شایسته مطالعات زبان‌شناختی و گفتمانی است که کارکردی ارتباطی داشته باشد (Kurzon, 1997). دوم آن‌که، تعدد یکی از معیارهای مهم تشخیص سکوت ارتباطی است. بر این اساس، کورزون (2011) به مواردی اشاره می‌کند که به دلایل نحوی، تکرار یا واژه‌ای نمود آوایی ندارد. این نوع غیاب که معمولاً آن را «حذف» می‌نامیم، به دلیل غیرعمدی بودن و اجبار نحوی در کاربرد آن، سکوتی ارتباطی محسوب نمی‌شود. سوم آن‌که، لازم است بین سکوت‌هایی که به ارتباط ساختار می‌دهند و تنظیم‌کننده روابط اجتماعی هستند (مثلاً سکوت بین غریبه‌ها در اماکن عمومی)، و سکوت‌هایی که «بار معنایی» دارند تمایز قائل شویم. سکوت نوع دوم معنا دارد، اما محتوای گزاره‌ای ندارد و نیروی غیربیانی خاص خود را دارد (Saville-Troike, 1985). در نهایت آن‌که، مسئله‌ای که در بررسی سکوت اهمیت دارد این است که گاهی ممکن است سکوت زبانی^{۳۱} با نشانه‌های غیرزبانی مانند ژست‌های مختلف همراه باشد و بخشی از پیام به وسیله آن نشانه‌های غیرزبانی منتقل می‌شود و ممکن است فقدان واژه به معنای سکوت نباشد.

در پژوهش حاضر، ما سکوت را به‌عنوان نشانه‌ای ارتباطی که می‌تواند در هر وجهی از ارتباط رخ بدهد، در نظر گرفته‌ایم و برای مطالعه آن رویکردی چندوجهی اتخاذ کرده‌ایم. گفتنی است که چارچوب تحلیل ما ترکیبی یا کثرت‌گرا^{۳۲} بوده و از چندین منبع یعنی کورزون (1997)، کرس و

ون لیوون^{۳۸} (2001)، هاکین (2002)، ناکانه (2007)، کرس (2010)، و دینکر (2013) در تدوین آن استفاده شده است. در ادامه ضمن ارائه تعریفی از چندوجهیت، به بحث در مورد کاربرد این رویکرد در مطالعه متون روایی پرداخته و چارچوبی جهت بررسی و تحلیل سکوت در متون روایی با استفاده از این رویکرد را ارائه کرده‌ایم.

۳-۱. رویکرد چندوجهی و لزوم کاربرد آن در مطالعه سکوت

چندوجهیت^{۳۹} رویکردی است که در زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی، نشانه‌شناسی اجتماعی^{۴۰} و تحلیل مکالمه^{۴۱} ریشه دارد (Jewitt et al., 2016) و به معنای وجود بیش از یک حالت یا وجه نشانه‌ای در یک بافت مفروض است. نظریه‌پردازان این حیطه، هر کنش ارتباطی، از جمله متون روایی را یک ترکیب‌بندی می‌دانند و بر این اعتقاد هستند که هر متن حاصل اثر متقابل وجوه یا منابع نشانه‌ای متفاوت است و چیزی با عنوان متن تک‌وجهی اساساً وجود ندارد (Kress, 2010; Gibbons, 2012; Poulsen, 2015; Norgaard, 2019). اصطلاح وجه نیز از زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌مند و نشانه‌شناسی اجتماعی گرفته شده است. کرس (2010)، در رابطه با اینکه وجه دقیقاً چیست، می‌گوید هیچ پاسخ سرراستی وجود ندارد. این اصطلاح اشاره به مجموعه‌ای سازمان‌یافته از منابع نشانه‌ای دارد که در تولید معنا دخیل هستند و نمونه‌هایی از آن شامل گفتار، نوشتار، روایت، تصاویر، صداها، ژست و ... می‌شود.

همچنین، با اینکه اغلب چندوجهیت را به معنای بررسی زبان و نشانه‌های دیداری در کنار هم می‌دانند، اما در واقع در این رویکرد، چیزی که مهم است وجود بیش از یک وجه (از هر نوعی) است، و نمی‌توان آن را به چنین تعریفی محدود کرد. بالدري^{۴۲} و تیبو^{۴۳} (2006, xv) در این رابطه می‌گویند: «اصطلاح چندوجهیت دیدگاه‌ها، طرز فکرها و رهیافت‌های امکان‌پذیر مختلفی را پوشش می‌دهد. چندوجهیت یک اصل یا رویکرد منفرد نیست؛ یک جعبه‌ابزار چندمنظوره است، نه یک ابزار واحد برای یک هدف واحد».

در پژوهش حاضر، با توجه به هدف تحقیق که بررسی سکوت و نقش آن در انتقال معنا و شکل‌گیری عناصر رمان است، ما سه وجه را در نظر گرفته و تحلیل کرده‌ایم که در ادامه به شرح آن‌ها خواهیم پرداخت.

۲-۳. سکوت در وجوه تشکیل‌دهندهٔ رمان

بر اساس آنچه گفته شد، رمان را مانند هر کنش ارتباطی دیگری، می‌توان متشکل از وجوه مختلفی دانست که همگی در تولید معنا دخیل هستند و با هم مشارکت دارند. در پژوهش حاضر، سه وجه در رمان در نظر گرفته شده و رخداد، کارکرد و معنای سکوت در این سه وجه بررسی شده است که عبارتند از مکالمه (بازنمایی گفتار)، متن (نوشتار) و روایت^{۴۴}. در چندوجهیت، گفتار و نوشتار با این‌که هر دو متشکل از نشانه‌های زبانی هستند، دو وجه مجزا محسوب می‌شوند، زیرا به گفتهٔ کرس (۲۰۱۰)، اشاره به دو مجموعهٔ مجزا از منابع نشانه‌ای دارند. همچنین، کرس و ون لیوون (۲۰۰۱، p.22) روایت را یک وجه می‌دانند: «روایت یک وجه است، زیرا به گفتمان امکان می‌دهد که به شیوه‌های به‌خصوصی ادا شود، همچنین به این دلیل که نوع خاصی از تعامل را ایجاد می‌کند و می‌تواند به‌وسیلهٔ رسانه‌های گوناگون محقق شود.» گفتنی است که در این پژوهش، نه خود گفتار، بلکه بازنمایی آن در رمان به‌عنوان یک وجه در نظر گرفته شده است، که این کار در پژوهش‌های چندوجهی از جمله بالدری و تیبو (۲۰۰۶) معمول است.

در مکالمه، مشارکت‌کنندگان در ارتباط شخصیت‌های داستان هستند و سکوت به شکلی که در مکالمه‌های شخصیت‌ها می‌تواند رخ دهد، بررسی می‌شود. در متن، مشارکت‌کنندگان در ارتباط، نویسنده و خواننده هستند و سکوتی که بررسی می‌شود، قاعدتاً سکوت نویسنده است. در روایت، مشارکت‌کنندگان در ارتباط، راوی^{۴۵} و روایت‌شنو^{۴۶} هستند و سکوت راوی مورد بررسی قرار می‌گیرد. به‌منظور بررسی سکوت مکالمه‌ای از آرای کورزون (۲۰۱۳، ۲۰۰۷، ۱۹۹۷) و ناکانه (۲۰۰۷) استفاده شده است و در بررسی سکوت متنی، آرای هاکین (۲۰۰۲) مبنای کار بوده‌اند. در بررسی سکوت روایی نیز دینکلر (۲۰۱۳) مبنای کار قرار گرفته است.

۱-۲-۳. سکوت مکالمه‌ای

سکوت مکالمه‌ای^{۴۷} معمولاً با توجه به رویکردهای رایج در تحلیل مکالمه مورد مطالعه قرار می‌گیرد، و گفتمان مورد بررسی از نوع گفتار است (Kurzon, 2007)، که در رمان بازنمایی گفتار بررسی می‌شود. ناکانه (۲۰۰۷) اشکال گوناگون رخ دادن سکوت در مکالمه را چنین برمی‌شمرد: مکث‌هایی که در نوبت‌گیری رخ می‌دهند، عدم مشارکت در مکالمه، فقدان گفتار درمورد موضوع‌های مختلف، یا فقدان گفتاری که خاص موقعیت‌های تعاملی است. کورزون (۲۰۰۷) نیز چهار نوع سکوت

قابل شناسایی در مکالمه را تبیین می‌کند: مکث (سکوتی بسیار کوتاه مثلاً به دلیل فکر کردن)، سکوت در مقابل پرسش یا اظهار نظر دیگران، سکوت یک یا چند نفر در مکالمه‌های بیش از سه نفر، سکوت در بازجویی‌ها. این انواع مختلف سکوت مکالمه‌ای می‌توانند معناهای گوناگونی داشته باشند و در دیالوگ‌های رمان، می‌توانند تأثیرات خاصی را ایجاد کنند.

۲-۳. سکوت متنی

هاکین (2002, p.348) سکوت متنی را چنین تعریف می‌کند: «حذف بخشی از اطلاعات که با موضوع مورد بحث مرتبط است». او با توجه به این تعریف پنج دسته اصلی سکوت متنی را معرفی می‌کند: سکوت کنش‌گفتاری، سکوت پیش‌انگاره‌ای، سکوت محتاطانه، سکوت ژانر محور و سکوت فریبکارانه. سکوت‌های کنش‌گفتاری اغلب در مکالمه‌ها رخ می‌دهند و سکوت‌های فریبکارانه نیز خاص مناظره‌های سیاسی، متون روزنامه‌ای، گزارش‌ها و مواردی از این دست هستند. همچنین سکوت پیش‌انگاره‌ای به دلیل غیرعمدی بودن و نداشتن بار معنایی، نمی‌تواند سکوتی ارتباطی باشد. به همین دلیل، در این پژوهش ما تنها به بررسی دو نوع سکوت محتاطانه و ژانر محور پرداخته‌ایم.

سکوت محتاطانه به مواردی مربوط می‌شود که نویسنده از ذکر موضوع‌های حساس خودداری می‌کند، به این دلیل که می‌خواهد از آزریدن خواننده اجتناب کند، یا اینکه نمی‌خواهد به حریم خصوصی شخص دیگری تعدی کند. مواردی از سکوت که مربوط به اسرار محرمانه، سنجیده‌گویی و موضوع‌های تابو می‌شوند، به این دسته تعلق دارند. سکوت ژانر محور به مواردی مرتبط می‌شود که حذف مربوط به اصول و قراردادهای یک ژانر خاص است. مثلاً در آگهی‌های ترحیم مرسوم نیست که نظر یا واقعیتی منفی در مورد فرد درگذشته بیان شود (Swales, 1999, as cited in Huckin, 2002).

۳-۲-۳. سکوت روایی

به گفته چتمن^{۴۸} (1978)، مؤلفه‌های اصلی روایت را، با توجه به رویکرد ساختارگرا، داستان و گفتمان تشکیل می‌دهند. مؤلفه «داستان» خود شامل دو بخش است، یکی محتوا یا زنجیره رویدادها و دیگری موجودیت‌های حاضر در داستان مثل شخصیت‌ها و عناصر مربوط به موقعیت‌های زمانی و مکانی^{۴۹}. مؤلفه «گفتمان» اما، به طرز بیان داستان مربوط می‌شود؛ به اینکه چگونه محتوای داستان به مخاطب منتقل شده است. شکل ۱ این تقسیم‌بندی مؤلفه‌های روایت را نشان می‌دهد:

شکل ۱: مولفه‌های متن روایی (Chatman, 1978, p.19)

Figure 1, Components of Narrative Text (Chatman, 1978, p.19)

بنابراین، در متن روایی، داستان شامل رویدادها و موجودیت‌هایی است که در دنیای روایت حضور دارند، و گفتمان نحوه بیان (یا عدم بیان) آن‌هاست. طبق گفته فیووش^{۵۰} (2010, p.88) «روایت متضمن فرایند ویرایش و گزینش است، ما جنبه‌هایی از داستان را به زبان می‌آوریم و جنبه‌هایی را مسکوت می‌گذاریم». گزینش به این معناست که گفتمان هر روایت ظرفیت این را دارد که انتخاب کند در مورد کدام رویدادها و موجودیت‌ها به‌طور صریح صحبت شود، به کدام یک فقط به‌طور ضمنی اشاره شود و در مورد کدام یک اصلاً چیزی گفته نشود. در رابطه با سکوت در وجه روایت رمان، بنا به گفته دینکلر (2013)، «سکوت راوی و سکوت مربوط به زاویه دید» قابل شناسایی هستند و می‌توانند در انتقال پیام داستان و معنای آن مؤثر باشند. در ادامه به شرح این موارد خواهیم پرداخت.

۳-۲-۳-۱. سکوت راوی

سکوت راوی می‌تواند به یکی از اشکال زیر اتفاق بیفتد: ۱) عدم ارائه اطلاعات مرتبط و حیاتی، یا تأخیر در ارائه آن‌ها، ۲) رها کردن مقایسه‌ها و کنایه‌ها به شکلی مبهم یا با پایان باز، ۳) امتناع از پاسخ گفتن به سؤالاتی که با خواندن داستان در ذهن مخاطب شکل می‌گیرند، ۴) ناشناخته نگه داشتن شخصیت‌ها، ۵) ناپدید کردن یک شخصیت در نقطه‌ای از داستان، ۵) ساکت کردن^{۵۱} شخصیت در روایت با ارائه خلاصه‌ای از مکالمه‌ها و یا استفاده از گفتمان غیرمستقیم.

به نظر می‌رسد که چهار مورد اول همگی با ارائه اطلاعات ناکافی مرتبط باشند که از جمله مهم‌ترین منابع سکوت در روایت است. پرینس^{۵۲} (1982) می‌گوید: راوی قواعد و اصول خاص روایت

را معمولاً به دو طریق زیر پا می‌گذارد: با ارائه بیش از اندازه اطلاعات، یا با ارائه بسیار کم آن‌ها. مثلاً این‌که بسیاری از اعمال و افکار شخصیتی که داستان از نقطه دید او روایت می‌شود، ناگفته می‌مانند، با اینکه گفتنشان لازم است.

۳-۲-۳. سکوت در زاویه دید

اوسپنسکی^{۵۳} (1973, as cited in Dinkler, 2013) معتقد است که زاویه دید در ۵ سطح مختلف خود را نشان می‌دهد که عبارت‌اند از سطوح ایدئولوژیک (هنجارهای ارزش‌گذار و جهان‌بینی)، عبارت‌شناسی (ویژگی‌های گفتاری متمایز شخصیت‌ها که راوی می‌پذیرد)، روان‌شناختی (افکار، انگیزه‌ها و رفتارهای شخصیت‌ها)، مکانی و زبانی. به این دلیل که ما در این پژوهش در پی سکوت‌هایی هستیم که در زاویه دید رخ می‌دهند، به نظر می‌رسد که سه مورد اول یعنی سطوح ایدئولوژیک، عبارت‌شناختی و روانی در تحلیل داده‌ها دخیل‌تر باشند.

۴. بحث و بررسی

در این بخش، با توجه به مطالب گفته‌شده در بخش پیشین، به بررسی سکوت در رمان «سوشون» با توجه به وجوه مکالمه (بازنمایی گفتار)، متن (نوشتار) و روایت خواهیم پرداخت. همچنین، تأثیر این سکوت‌ها بر عناصر رمان را نیز در هر بخش بیان خواهیم کرد.

۴-۱. سکوت مکالمه‌ای

در رمان «سوشون»، سکوت‌های مکالمه‌ای بیش از آن‌هایی است که در بخش ۳-۲-۱ آمد. در دیالوگ‌های رمان، تعداد قابل‌توجهی سکوت از نوع «عدم تناسب بین سؤال و جواب، حذف، و سکوت محتاطانه» را نیز می‌توان یافت. سکوت محتاطانه، از جمله سکوت‌هایی است که هاکین (2002) به‌عنوان سکوت متنی معرفی می‌کند، اما می‌توان آن را در مکالمه‌ها نیز به وفور یافت. عدم تناسب بین سؤال و جواب نیز تا حد زیادی شباهت به مواردی دارد که سؤالی، بدون پاسخ گذاشته می‌شود. حذف نیز در مواردی اتفاق می‌افتد که گوینده به دلایل گوناگون، جمله خود را به پایان نمی‌برد و بخشی از آن را ناگفته می‌گذارد.

براساس آنچه گفته شد، سکوت‌های رمان «سوشون» در وجه مکالمه شامل مکث در مکالمه،

سؤال بی‌پاسخ، عدم تناسب بین سؤال و جواب، حذف در مکالمه و سکوت محتاطانه هستند. نگاهی آماری به سکوت در رمان «سووشون» نشان می‌دهد که مکث (۵۱۸ بار) و حذف (۱۴۵ بار) بیشترین بسامد را در وجه مکالمه رمان دارند. این در حالی است که این دو نوع سکوت را نمی‌توان دارای بار معنایی دانست. مکث‌ها معمولاً یا برای نوبت‌گیری به کار رفته‌اند و یا به دلیل این‌که گوینده به زمان بیشتری نیاز داشته تا بتواند تصمیم بگیرد می‌خواهد چه بگوید. حذف نیز در مواردی اتفاق افتاده که شنونده صحبت گوینده را قطع کرده و به او اجازه ادامه دادن صحبتش را نداده، یا اینکه گوینده با آگاهی از اینکه شنونده می‌تواند ادامه جمله او را حدس بزند، نیازی به ادامه صحبت و به پایان رساندن جمله احساس نکرده است. این‌گونه سکوت‌ها با این‌که ارتباطی نیستند، اما کمک می‌کنند که دیالوگ‌ها طبیعی به نظر برسند و با حذف اطلاعات غیرضرور، برای خواننده کسل‌کننده نباشند.

سؤال بی‌پاسخ (۹ بار)، عدم تناسب بین سؤال و جواب (۸ بار) و سکوت محتاطانه در گفتار (۵ بار) نیز در وجه مکالمه رمان قابل مشاهده هستند که می‌توان آن‌ها را دارای بار معنایی دانست و در ادامه به شرح آن‌ها خواهیم پرداخت.

۱-۴. سؤال بی‌پاسخ و عدم تناسب بین سؤال و جواب

سؤالات بی‌پاسخ و عدم تناسب بین سؤال و جواب را می‌توان سکوت‌های دارای بار معنایی دانست، زیرا این سکوت‌ها زمانی اتفاق می‌افتند که فرد می‌خواهد مخالفت یا رضایت خود را اعلام کند، مغلوب احساساتش شده، نمی‌خواهد دیگری را بیازارد و یا این‌که از وارد شدن به یک بحث واهمه دارد. در بریده زیر، عدم تناسب بین سؤال و جواب را می‌بینیم:

خسرو جواب داد: «نه، فقط روزهای اول با ما بود. یک زن هم باهاش بود که فارسی خوب می‌دانست. اما عین مردها بود. ته سبیل داشت. چکمه هم پا کرده بود. سوارکار خوبی بود. حالا بگو سحر را کجا فرستاده‌ای؟»

زری پرسید: «خوب چرا رفتند؟»

خسرو گفت: «کی؟»

زری گفت: «زینگر و آن پیره زنه!».

در اینجا، زری به دلیل ترس از واکنش خسرو به تصاحب اسبش (سحر) توسط خانواده حاکم، از پاسخ دادن به سؤال خسرو طفره می‌رود، و در واقع پاسخ او را با سؤالی نامرتب می‌دهد. به گفته پیچ (1988)، در رمان، دیالوگ به شکل‌گیری بحران^۴ و پیش‌برد پی‌رنگ^۵ داستان کمک

می‌کند و درک خواننده از شخصیت‌ها و پیش‌زمینه داستان را غنا می‌بخشد. با توجه به این مثال، می‌توان نتیجه گرفت که در دیالوگ، سکوت هم مانند گفتار می‌تواند به شکل‌گیری بحران و پیش‌برد پی‌رنگ کمک کند. این سکوت زری باعث ایجاد بحران در رمان می‌شود و رویدادهای بعدی را رقم می‌زند. همچنین، در ادامه خواهیم دید که سکوت محتاطانه در شخصیت‌پردازی^۶ رمان نقش قابل‌توجهی دارد.

۴-۲. سکوت محتاطانه و نقش آن در شخصیت‌پردازی داستان

در «سوشون»، بیشتر سکوت‌های زری سکوت‌هایی محتاطانه هستند. زری با ناگفته گذاشتن بسیاری از چیزهایی که در ذهن دارد، سعی می‌کند که از بیان اطلاعات حساس خودداری کند و به این ترتیب، از ایجاد تنش جلوگیری می‌کند. این سکوت‌ها در وجه مکالمه داستان مشاهده می‌شوند، اما در وجه روایت، راوی با بازگو کردن آنچه که زری در ذهن دارد، توجه خواننده را به این سکوت جلب می‌کند و به این ترتیب، ویژگی‌های شخصیت زری را برای او ترسیم می‌کند. این سکوت‌های مکالمه‌ای در واقع تبدیل به نشانه‌هایی می‌شوند حاکی از محتاط بودن زری، ترس او، ادب و احترامی که برای دیگران قائل است. نمونه‌ای از سکوت محتاطانه در سطور زیر قابل‌مشاهده است:

مرد می‌خواند: «دیده‌ای خواهم که باشد شه‌شناس... تا شناسد شاه را در هر لباس»
دختر خیلی کوشش می‌کند تا جلو خودش را بگیرد. سر زبانش است که بگوید «من شما را شناختم!» اصلاً این شعر را برای همین خوانده.

مرد از او می‌پرسد: «کسی تا به حال به تو گفته که صدایت مثل مخمل نرم است؟»
دختر نطق نمی‌زند.

این سکوت، سکوتی محتاطانه است، که با کاربرد آن، دختر سعی می‌کند از بیان مسائل و اطلاعات حساس خودداری کند. پاسخ دادن به این سؤال، با توجه به فرهنگ ایرانی، بی‌حیایی محسوب می‌شود. گاهی نیز سکوت محتاطانه به دلیل اجتناب از به زبان آوردن واژه‌ها و مفاهیم تابو مورد استفاده قرار می‌گیرد:

«فتوحی هم مثل خواهرش دیوانه است و بچه‌های مردم را گمراه می‌کند.» حتی خواست بگوید:
«پسرباز است.» اما به موقع جلو خودش را گرفت ...

راوی در وجه روایت داستان، با بیان چیزی که زری در ذهن داشته اما بیان نکرده است، دو هدف را دنبال می‌کند. اول نشان دادن چهره فتوحی از دیدگاه زری، و دوم بازنمایی شخصیت محتاط

زری؛ با اینکه او از رفت و آمد پسرش به جلسات فتوحی احساس خطر می‌کند، اما حاضر نمی‌شود مفاهیمی را که تابو هستند در حضور فرزند یازده ساله‌اش به زبان آورد.

سکوت‌های محتاطانه اغلب براساس ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی یا مصلحت خانوادگی شکل می‌گیرند. به عبارت دیگر، عوامل و نیروهای بیرونی این سکوت را بر فرد تحمیل می‌کنند. به گفته تانن (1985)، سکوت به‌عنوان نشانه‌ی ارتباطی مثبت در نظر گرفته می‌شود اگر بتوان آن را نشانه‌ی وجود چیزی مثبت دانست که در پشت سکوت پنهان است، مثلاً احترام یا این‌که بتوان آن را حذف چیزی منفی دانست. سکوت به چیزی بد تبدیل می‌شود، اگر به نظر برسد که بازتاب‌دهنده‌ی چیزی منفی است، مثلاً خشم، یا این‌که بتوان آن را حذف چیزی مثبت دانست. در وجه مکالمه، سکوت‌های محتاطانه‌ی زری بیشتر از نوع مثبت هستند، همیشه احترام یک فرد رعایت می‌شود، یا اینکه چیزهای منفی بیان نمی‌شوند. می‌توان گفت که سکوت محتاطانه شگردی است که زری برای رعایت ادب به کار می‌گیرد. در وجه روایت اما، راوی اندیشه‌ی زری در آن موقعیت را بازگو می‌کند تا خواننده بداند که سکوت زری به معنای تأیید آنچه می‌شنود، نیست.

چند شب بعد باز خواب دید که حاکم یوسف را با دست خودش در تنور نانوایی انداخته. یوسف جزغاله شده کورمال کورمال از تنور درآمد. عمه در تعبیر این خواب گفت که آتش یعنی همان آتشی که بر ابراهیم خلیل‌الله گلستان شد و اینکه از آتش درآمد یعنی امتحان خود را پس داده. و با وجودی که زری از حرف عمه به یاد داستان سیاوش افتاد، هیچ نگفت.

آتش بر حضرت ابراهیم گلستان می‌شود، پس بیرون آمدن از آتش به داستان سیاوش شباهت دارد. اما زری به‌دلیل رعایت ادب در برابر عمه از اظهار نظر در این مورد خودداری می‌کند.

۲-۴. سکوت در وجه متن

همان‌طور که در بخش ۲-۳ ذکر شد، در این بخش تنها به بررسی سکوت محتاطانه و سکوت ژانرمحور خواهیم پرداخت.

۲-۴-۱. سکوت محتاطانه و خصیصه‌ی رمزی داستان

در رمان «سووشون»، کل روایت را می‌توان سکوتی محتاطانه دانست، زیرا روایت این داستان، به شکل غیرمستقیم اشاره به وضعیت اجتماعی - سیاسی در دوره‌ای دارد که نویسنده نمی‌توانسته است به‌طور صریح درمورد آن بنویسد. علیجانی و همکاران (۱۳۹۳)، «سووشون» را اثری می‌دانند

که با بهره‌گیری از اسطوره‌های ملی و دینی، سعی دارد وضعیت اجتماعی و فکری مردم ایران را در سال‌های پس از کودتای ۲۸ مرداد منعکس کند. علت، این است که در سال‌های بعد از کودتا، به دلیل جلوگیری از انتشار آثار انتقادی، گرایش به استفاده از اسطوره در رمان به شکل یک جریان زیبایی‌شناسانه رواج یافته بود.

رنجبر (۱۳۹۱) و ناظمیان و کاظمی (۱۳۹۴) نیز رمان «سووشون» را متأثر از کودتای ۲۸ مرداد می‌دانند. در همین راستا، گلشیری (۱۳۷۶) می‌گوید یکی از تمهیداتی که دانشور در پدید آوردن خصیصه رمزی داستان به کار می‌برد، استفاده از تاریخ ۲۹ مرداد برای روز مرگ یوسف است، تاریخی که بسیار نزدیک به ۲۸ مرداد است. نویسنده از ذکر دقیق تاریخ ۲۸ مرداد خودداری کرده، اما این غیرمستقیم گفتن، این تاریخ را به یاد می‌آورد و به رمزگشایی داستان کمک می‌کند.

این گونه استفاده از اساطیر و رمزها و نشانه‌ها، خود نشانه‌ای است از سکوت محتاطانه نویسنده در بیان صریح آنچه در ذهن داشته است. کل داستان را می‌توان سکوت دانست، زیرا همان‌طور که تانن (1985, p.97) اظهار می‌دارد، «سکوت نهایت نمایش غیرمستقیم بودن است. اگر غیرمستقیم بودن به معنای گفتن چیزی و در نظر داشتن معنایی دیگر است، سکوت به معنای گفتن هیچ چیز در رابطه با موضوع مورد نظر، و اراده کردن معنایی خاص است». در بخش ۴-۳-۲-۱ خواهیم دید که درون‌مایه داستان، دعوت زن به شکستن سکوت و رساندن صدای خود به گوش دیگران است. این سکوت محتاطانه نشان می‌دهد که مؤلف، خود نیز، همین مضمون را انجام داده است، اما به‌طور غیرصریح و با استفاده از سکوت.

۴-۲-۲. سکوت ژانر محور و پای‌بندی به اصول و قراردادهای ژانر

براساس تعریفی که هاکین (2002) ارائه می‌دهد، سکوت ژانر محور مربوط به مواردی است که با توجه به اصول و قراردادهای خاص یک ژانر، حذف‌هایی اتفاق می‌افتد. در واقع، سکوت ژانر محور سکوتی اجباری است که ژانر آن را تحمیل می‌کند. «سووشون» را از نظر ژانر، می‌توان یک رمان تاریخی دانست. به گفته تیلور^{۹۷} (2018)، عناصر اصلی در رمان تاریخی را زمان، مکان، افراد، رویدادها و فرهنگ تشکیل می‌دهند. در رمان «سووشون»، نویسنده سعی کرده است تصویری از زندگی مردم شیراز در زمان جنگ جهانی دوم را نشان دهد. عناصر فرهنگی در این رمان بسیار ملموس هستند و با اینکه شخصیت‌ها خیالی هستند، اشاره به وقایع تاریخی (مانند اشغال کشور، شیوع تیفوس، جنگ سمیرم و...) بخش مهمی از داستان را تشکیل می‌دهد. بنابراین، با توجه به حضور

این عناصر در رمان و تعریف سکوت ژانرمحور، خواننده انتظار دارد که نویسنده به جزئیات زمان، مکان، فرهنگ و رویدادهای مرتبط وفادار باشد و درمورد هر چیزی غیر از این جزئیات، سکوت کند. در تحلیل متن داستان، هیچ موردی که نقض‌کننده سکوت ژانرمحور باشد، دیده نشد و می‌توان نتیجه‌گیری کرد که سکوت رعایت شده و حذف‌های مرتبط با اصول و قراردادهای ژانر اعمال شده‌اند.

۳-۴. سکوت در وجه روایت

همان‌طور که در بخش ۳-۲-۳ گفته شد، سکوت روایی به دو دسته سکوت‌های راوی و سکوت‌های زاویه دید تقسیم می‌شود. در ادامه، نگاهی خواهیم داشت به این دو نوع سکوت در رمان «سووشون».

۳-۴-۱. سکوت راوی

ارائه اطلاعات ناکافی و ناپدید کردن یک شخصیت در نقطه‌ای از داستان از جمله سکوت‌هایی است که راوی می‌تواند به‌کار ببرد. همچنین ساکت کردن شخصیت‌ها در روایت با ارائه خلاصه‌ای از گفتار آنها یا استفاده از گفتار غیرمستقیم، نوعی سکوت است که راوی بر شخصیت‌ها تحمیل می‌کند. با توجه به این‌که هیچ شخصیتی در این رمان ناپدید نشده، سکوت‌های روایی غالباً از دو نوع عدم ارائه اطلاعات کافی و مرتبط، و ساکت کردن شخصیت با ارائه خلاصه‌ای از گفتار اوست.

۳-۴-۱-۱. عدم ارائه اطلاعات مرتبط و ایجاد دانای کل محدود

عدم ارائه اطلاعات مرتبط در رمان، در موارد متعددی اتفاق افتاده است. به‌عنوان مثال، در جمله زیر راوی که سوم شخص است و انتظار می‌رود بداند محتوای گفت‌وگوی ملک‌سهراب و برادرش چیست، در این مورد اطلاعاتی را در اختیار روایت‌شمار قرار نمی‌دهد، زیرا پرداختن به چیزهایی که خارج از حیطه دانسته‌های زری هستند، چهره موثق و عینیت‌گرای او (راوی) را خدشه‌دار خواهند کرد. سهراب به ترکی جوابش را داد و مدتی دو برادر به ترکی گفتند و شنیدند و زری چیزی نمی‌فهمید و باز دلش شور افتاده بود.

یک مثال دیگر صحنه گفت‌وگوی خانم‌فاطمه و عزت‌الدوله در منزل زری است. در این صحنه، زری فقط حرف‌های عزت‌الدوله را می‌شنود و به همین دلیل، مخاطب نیز فقط گفته‌های او را می‌خواند. در این صحنه نیز راوی به دلیل حفظ وجهه عینیت‌گرای روایتش از بازنمایی آنچه که زری نمی‌شنود (یعنی گفته‌های خانم‌فاطمه) خودداری می‌کند:

حالا تازه فهمیدم. وقتی تلفن کردی، گفتم چطور شد خواهرم یاد ما کرده؟ ما که فقط عیدها و عزاها

همدیگر را می‌دیدیم . حالا فهمیدیم که گره در کارت افتاده و گره کارت هم به دست من باز می‌شود. « ... اسب؟ نه خدا شاهد است اصلاً نمی‌دانستم برادرزاده‌ات کراهی دارد که اسمش سحر است. شنیده بودم برادرت در خانه اسب نگه می‌دارد. گفتم دارندگی است و برانندگی. اما اینکه به دهن دختر حاکم انداخته باشم که بهانه اسب برادرزاده‌ات را بگیرد، حاشا و کلا. هر دو این نقل‌قول‌ها از عزت‌الدوله هستند و صحبت‌های خانم فاطمه که فاصله بین این دو نقل‌قول بوده، حذف شده است. این حذف را می‌توان حذف اطلاعات مرتبط دانست. این نوع سکوت‌ها به ایجاد زاویه دید محدود^۸ در داستان می‌انجامد. به گفته آبرامز (1999)، زاویه دید محدود زمانی اتفاق می‌افتد که راوی از زاویه دید سوم شخص داستان را می‌گوید، اما گفته‌های او محدود به چیزهایی هستند که تنها یک شخصیت درک می‌کند، فکر می‌کند یا به یاد می‌آورد.

۳-۴-۱. ساکت کردن شخصیت در روایت با ارائه خلاصه‌ای از مکالمه‌ها

همان‌طور که دینکلر (2013) می‌گوید، در روایت، بعضی شخصیت‌ها ممکن در سطح «گفتن»^۹، در برابر خواننده، «فاقد صدا»^{۱۰} باشند. این امر زمانی اتفاق می‌افتد که راوی از نقل مستقیم واژه‌های آن‌ها (در مکالمه‌ها) خودداری می‌کند و تنها به آنچه گفته‌اند، اشاره می‌کند. این در حالی است که آن‌ها در دنیای داستان صحبت کرده‌اند. نمونه زیر از رمان «سووشون» نشان‌دهنده این موضوع است:

کلو از مرد ریشداری با لباس سر تا پا سیاه حرف می‌زد که همیشه کتابی دستش بوده و طلسمی هم نظیر طلسمی که به کلو داده، به گردنش آویخته بوده. منتها زنجیر طلسم او خیلی دراز بوده. صبح روزی که آن آدم هندی همسایه کلو جان می‌کنده پیدایش شده. از کنار تخت کلو گذشته و رفته. بعد کلو صدای وردش را شنیده. بلند بلند ورد خوانده بوده. کلو نه زبان آن مرد ریشدار را وقتی ورد می‌خوانده، می‌فهمیده و نه زبان آن آدم هندی را. راستش آنجا هیچ‌کس زبان هیچ‌کس را نمی‌فهمیده. نه، خدایا. فقط آن پیرزن دندان‌گرازی و آن مرد ریشدار وقتی ورد نمی‌خوانده زبان ما سرشان می‌شده. مانند بسیاری از صاحب‌نظران دیگر در زمینه گفتمان و سکوت، فیووش (2010) بین ساکت بودن، و مسکوت شدن^{۱۱} تمایز قائل می‌شود. به گفته او، هنگامی که مسکوت شدن در تقابل با صدا قرار بگیرد، به عنوان سکوتی تحمیل شده مفهوم‌سازی می‌شود و نشانه فقدان قدرت و «خویشتن» است. اجتناب از نقل مستقیم گفته‌های شخصیت‌هایی مانند کلو (ساکت کردن صدای آن‌ها) در این رمان، نشانه فقدان قدرت و کم بودن اهمیت آن‌ها در داستان است.

۲-۳-۴. سکوت در زاویه دید

سکوت‌های مرتبط با زاویه دید در رمان «سووشون» بیشتر در سطوح ایدئولوژی (هنجارهای ارزش‌گذار و جهان‌بینی) و عبارت‌شناسی (ویژگی‌های گفتاری متمایز شخصیت‌ها) و روان‌شناسی (افکار، انگیزه‌ها و رفتارهای شخصیت‌ها) قابل‌مشاهده هستند.

۱-۲-۳-۴. سکوت در سطح ایدئولوژیک زاویه دید و شکل‌گیری درون‌مایه داستان

در بافت روایت داستانی، ایدئولوژی را می‌توان چارچوب ارزش‌هایی دانست که به روایت شکل می‌دهند. این چارچوب، روابطی سلسله‌مراتبی بین تقابل‌هایی مانند درست/غلط، خوب/بد و غیره به وجود می‌آورد. در این جفت‌های متقابل، آنچه ترجیح داده می‌شود، ممکن است صریحاً در متن ذکر شده باشد یا اینکه فقط بتوان به‌طور ضمنی متوجه آن شد (Herman & Vervaeke, 2013). در رمان «سووشون»، راوی در رابطه با نگاه ایدئولوژیک شخصی خود ساکت است و درست و غلط را تنها با توجه به نوع نگرش زری به این مفاهیم بازنمایی می‌کند. به عبارت دیگر، راوی ایدئولوژی مورد نظر خود را به‌طور ضمنی و از زاویه دید زری بازنمایی می‌کند.

قبادی و همکاران (۱۳۸۸) ایدئولوژی رمان «سووشون» را مبارزه با استعمار و پررنگ شدن نقش زن در جامعه و مبارزات ضداستعماری می‌دانند، که البته این ایدئولوژی درون‌مایه اصلی داستان نیز هست. زری در ابتدا به‌دلیل ترس از بروز مشکل برای همسر و خانواده‌اش دچار خودسانسوری است. استرواینسکا و سچتو^{۶۶} (2013) خودسانسوری چنین تعریف می‌کنند: «پنهان کردن اعتقادات واقعی خود از مخاطبانی که احتمال می‌رود با آن اعتقادات مخالف هستند» و معتقدند که افراد به خودسانسوری روی می‌آورند، زیرا بیم دارند اگر کاری کنند یا چیزی بگویند که به‌نظر گروه مخاطب برخلاف مصلحت اجتماعی باشد، توسط این نیروهای بیرونی تنبیه شوند. بر همین اساس، زری ترجیح می‌دهد در برابر زورگویی‌های انگلیسی‌ها و خانواده حاکم سکوت کند و حتی توهین‌های عزت‌الدوله به مادرش در منزل خودش را بی‌پاسخ می‌گذارد. اما در پایان داستان به این نتیجه می‌رسد که باید سکوت ناشی از ترس را کنار بگذارد و با برگزار کردن مراسم تشییع یوسف، آنچه را که فکر می‌کند درست است، به گوش دیگران برساند.

مجید رو به زری کرد و گفت: «خانم زهرا، خودتان می‌دانید که ما با یوسف هم‌قسم شده بودیم. حالا او را کشته‌اند، می‌خواهند همین‌طور دستمان را بگذاریم روی دستمان و حتی جنازه‌اش را تشییع نکنیم.

شما هم اعتراض به این سادگی را...»

زری نگذاشت حرفش را تمام کند. گفت شوهرم را به تیر ناحق کشته‌اند. حداقل کاری که می‌شود کرد عزاداری است. عزاداری که قدغن نیست. در زندگی‌اش هی ترسیدیم و سعی کردیم او را هم بترسانیم. حالا در مرگش دیگر از چه می‌ترسیم؟ آب از سر من یکی که گذشته...

این سفر قهرمانانه زری که زنی منفعل و ساکت است، ترسیم‌کننده درون‌مایه داستان و دعوت زن به بیان اعتقادات خود و مشارکت در مسائل اجتماعی است. بنابراین، راوی به‌طور غیرصریح و ضمنی، و با استفاده از تحول شخصیتی زری (عبور از ترس و سکوت و رسیدن به شجاعت و صدا) ایدئولوژی مورد نظر خود را به روایت‌شنو می‌رساند.

۲-۳-۴. سکوت در سطح عبارت‌شناختی زاویه دید و اجتناب از چالش‌های نوشتن به

گویش خاص

در رمان «سووشون»، دیالوگ‌ها به ندرت نشان‌دهنده گویش خاص شخصیت‌ها هستند. راوی در روایت خود، فارسی معیار را جایگزین گویش شیرازی کرده و جز در مواردی اندک (قاقاز، چپلو، جی‌جی‌باچی...) واژه‌ها عمدتاً از فارسی معیار هستند و جمله‌ها کم‌وبیش ساختار فارسی نوشتاری دارند تا فارسی گفتار.

خدیجه به ایوان آمد و پرسید: «امشب خیال شام خوردن ندارید؟»

زری گفت: «هر وقت خواستیم صدایت می‌کنم.»

عمه گفت: «بس است، دیگر، خیلی حرف زدم و سرت را درد آوردم. بگو شام بیاورد یک لقمه

بخوریم و بخوابیم، ببینیم فردا چه می‌شود؟»

همان‌طور که مشاهده می‌شود، خدیجه، زری و عمه (افرادی با پیشینه و موقعیت اجتماعی متفاوت) همه مانند هم صحبت می‌کنند و هیچ‌کس ویژگی‌های گفتاری خاص خود را ندارد. همچنین معادل عبارت‌هایی مانند «آن پیرزنه» در گویش شیرازی «او پیرزنو» است. بنابراین، راوی ویژگی‌های گفتاری متمایز شخصیت‌ها را مسکوت کرده است.

دلیل اعمال سکوت در سطح عبارت‌شناسی، می‌تواند جلوگیری از ایجاد چالش برای خواننده هنگام خواندن گفتار گویش محلی (بازنمایی شده از طریق املائی معمولی) باشد. همچنین، اصطلاحات محلی ممکن است معانی صریح و ضمنی خاصی داشته باشند که فقط برای گویشوران قابل درک است و استفاده از آن‌ها می‌تواند خواننده غیرگویشور را از بخشی از معنا محروم کند. به این ترتیب، راوی با مسکوت کردن گویش محلی، عمل خواندن دیالوگ‌ها را برای خوانندگان تسهیل کرده است.

۴-۳-۲. سکوت در سطح روان‌شناختی زاویه دید و خلق راوی غیرمداخله‌گر

راوی درمورد افکار، انگیزه‌ها و رفتارهای شخصیت‌ها به‌طور صریح و مستقیم اظهار نظر نمی‌کند و این را می‌توان نوعی سکوت دانست. ویژگی‌های روان‌شناختی شخصیت‌های داستان، فقط از رهگذر بازنمایی گفته‌ها و افکار زری به خواننده منتقل می‌شوند. نمونه این مورد را می‌توان در طرز نگاه زری به آقای فتوحی و شخصیت او دید:

زری از جا در رفت و گفت: «عجب بچه چشم‌سفیدی!» و داد زد که: «فتوحی هم مثل خواهرش دیوانه است و بچه‌های مردم را گمراه می‌کند.» حتی خواست بگوید: «پسرباز است.» اما به موقع جلو خودش را گرفت و در دل گفت: «خدا بگذاردت مرد. مرا در عجب دردسری انداختی. اگر این طفلک روی دستم بمیرد چه خاکی به سرم کنم...»

راوی شخصاً درمورد شخصیت آقای فتوحی و خوب و بد رفتار او اطلاعاتی در اختیار مخاطب خود قرار نمی‌دهد، پس آنچه روایت‌شده از آقای فتوحی می‌داند، فقط چیزهایی است که از گفته‌ها و اندیشه‌های زری قابل استنتاج است. این سکوت باعث خلق راوی غیرمداخله‌گر^{۱۳} می‌شود. راوی غیرمداخله‌گر، براساس تعریف آبرامن (۱۹۹۹)، رویدادها را شرح می‌دهد، بدون اینکه درمورد آن‌ها نظر دهد یا قضاوتی داشته باشد.

۵. نتیجه

سکوت از منابع مهم تولید معناست که در مطالعه هر متن، از جمله متون روایی باید بررسی شود. اما با توجه به اینکه متن روایی موجودیتی چندوجهی و متشکل از منابع نشانه‌شناختی متعدد است، و همچنین با در نظر گرفتن این واقعیت که سکوت در تمامی این وجوه یا منابع نشانه‌شناختی می‌تواند حضور داشته باشد، استفاده از رویکردی چندوجهی در مطالعه سکوت در متون روایی اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد.

در پژوهش حاضر، با اتخاذ رویکردی چندوجهی، سکوت‌های قابل‌شناسایی در رمان «سووشون»، در سه وجه مکالمه، متن و روایت بررسی شدند. در وجه مکالمه، سکوت‌های شناسایی‌شده از نوع مکث، سؤال بی‌پاسخ، عدم تناسب بین سؤال و جواب، حذف و سکوت محتاطانه در گفتار بوده‌اند که مکث و حذف بیشترین بسامد را داشته‌اند، اما فاقد معنای ارتباطی هستند. از میان این انواع سکوت، عدم پاسخ به سؤال، عدم تناسب بین سؤال و جواب و سکوت محتاطانه را

می‌توان عمدی و کم‌وبیش دارای معنا دانست. این سکوت‌ها که اغلب سکوت‌های زری هستند، نقش مهمی در پیش‌برد پی‌رنگ داستان و شخصیت‌پردازی دارند.

در وجه متن، سکوت محتاطانه و سکوت ژانرمحور بررسی شدند که کل داستان به‌عنوان اثری که با استفاده از اسطوره‌ها و وقایع تاریخی به شیوه‌ای غیرمستقیم به انتقاد از وضعیت روز کشور می‌پردازد، می‌تواند نوعی سکوت محتاطانه قلمداد شود. همچنین، با توجه به اینکه سکوت‌های ژانرمحور حالت بی‌نشان هستند و تنها می‌توان موارد نقض آن‌ها را مشخص کرد، باید گفت که در این رمان موردی که نقض‌کننده این سکوت باشد، یافت نشد.

در وجه روایت نیز سکوت‌های راوی و سکوت‌های مربوط به زاویه دید بررسی شدند. سکوت‌های راوی عمدتاً از نوع ارائه اطلاعات ناکافی و ساکت کردن برخی از شخصیت‌ها با خلاصه کردن مکالمه‌های آن‌ها بوده است. سکوت‌های مربوط به زاویه دید نیز شامل سکوت درمورد ایدئولوژی، عبارت‌شناسی و روان‌شناسی شخصیت‌هاست. عدم ارائه اطلاعات مرتبط، راوی را به دانای کل محدود تبدیل می‌کند. سکوت در سطح ایدئولوژیک زاویه دید به شکل‌گیری درون‌مایه داستان کمک می‌کند و سکوت در سطح عبارت‌شناختی زاویه دید به منظور اجتناب از چالش‌های نوشتن به گویش خاص صورت گرفته است. همچنین، سکوت در سطح روان‌شناختی زاویه دید به خلق راوی غیرمداخله‌گر کمک کرده است.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که بررسی سکوت به‌عنوان عنصری فعال و تأثیرگذار در گفتمان، نمی‌تواند محدود به داده‌های زبانی باشد و لازم است که همه وجوه دخیل در ارتباط بررسی شوند. سکوت می‌تواند در وجوه مختلف تجلی پیدا کند و در هر وجه معانی و کارکردهای خاص خود را دارد. عملکرد هم‌زمان این سکوت‌هاست که در کنار عملکرد عناصر دیگر، معنای کلی و تجربه خواننده از اثر ادبی را شکل می‌دهد.

۶. پی‌نوشت‌ها

1. communicative act
2. Page
3. Gibbons
4. multimodal narrative
5. semiotic mode
6. systemic functional linguistics

7. Kress
8. composition
9. mode
10. semiotic resource
11. Picard
12. Wittgenstein
13. Bruneau
14. psycholinguistic silence
15. interactive silence
16. socio-cultural silence
17. Tannen
18. Saville-Troike
19. figure
20. Jaworski
21. self-censorship
22. Kurzon
23. conversational silence
24. thematic silence
25. textual silence
26. situational silence
27. Huckin
28. speech-act silence
29. presuppositional silences
30. discreet silences
31. genre-based silences
32. manipulative silences
33. Nakane
34. Dinkler
35. Johnstone
36. verbal silence
37. pluralistic methodology
38. van Leeuwen
39. multimodality
40. social semiotics
41. conversation analysis
42. Baldry
43. Thibault

۴۴. بدیهی است که وجوه دیگری از جمله نوع قلم، صفحه‌آرایی، فضا و علائم سجاوندی نیز در رمان حضور دارند، اما در این پژوهش به آنها پرداخته نشده است.

45. narrator

46. narratee
47. conversational silence
48. Chatman
49. setting
50. Fivush
51. silencing
52. Prince
53. Uspensky
54. crisis
55. plot
56. Characterization
57. Taylor
58. limited point of view
59. telling
60. voiceless
61. being silenced
62. Stroińska and Cecchetto
63. unintrusive narrator

۷. منابع

- اطهاری نیک عزم، م. و بیگی، د. (۱۳۹۴). بررسی نشانه-معناشناسی گفتمان سکوت در سه اثر مارگریت دوراس: مدراتو کانتابیله، عاشق، درد. *نقد زبان و ادبیات خارجی*، ۱۰ (۱۴)، ۱۵۵-۱۳۱. دانشور، س. (۱۳۴۹). *سوشون*. تهران: خوارزمی.
- رنجبر، ا. (۱۳۹۱). جنبه‌های نمادین رمان سوشون. *فنون ادبی*، ۴ (۱)، ۹۳-۱۰۶.
- زند، ن. (۱۳۹۰). *بررسی نشانه‌های غیرکلامی (مکتب و سکوت) در آثار نمایشی با نگاهی به سه اثر از هارولد پینتر*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی.
- سجودی، ف. و صادقی، ل. (۱۳۸۹). کارکرد گفتمانی سکوت در ساخت‌مندی روایت داستان کوتاه. *پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی*، ۱ (۲)، ۶۹-۸۸.
- صادقی، ل. (۱۳۸۸). گفتمان دلالی سکوت از دیدگاه زبان‌شناسی (تقاطع سکوت در تعامل اجتماعی و سکوت روایی). *پژوهش علوم انسانی*، ۱ (۱)، ۱۶۳-۱۸۳.
- طاهرزاده، س. (۱۳۸۹). *پینتر، مدرنیته و زبان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی.
- علیجانی، م.، قبادی، ح. و بزرگ بیگدلی، س. (۱۳۹۳). تحلیل اسطوره‌ای رمان سوشون با نگاه به

تأثیر کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ در بازتاب اسطوره‌ها. فصلنامه ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی، ۱۰ (۳۴)، ۱۹۳-۲۱۸.

- قبادی، ح.، آقاگل‌زاده، ف.، و دسپ، س.ع. (۱۳۸۸). تحلیل گفتمان غالب در رمان سووشون سیمین دانشور. نقد ادبی، ۲ (۶)، ۱۴۹-۱۸۳.
- گلشیری، ه. (۱۳۷۶). جدال نقش با نقاش در آثار سیمین دانشور. تهران: نیلوفر.
- مجیدی خامنه، ف. (۱۳۸۹). تحلیل کاربرد شناختی سکوت در گفتمان دراماتیک نمایشنامه‌های بیژن مفید. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه هنر.
- ناظمیان، ر.، و کاظمی، ف. (۱۳۹۴). تاریخ‌مداری در رمان‌های «سووشون» از سیمین دانشور و «سباق المسافات الطویله» از عبدالرحمن منیف. نشریه ادبیات تطبیقی، ۷ (۱۳)، ۲۴۵-۲۶۸.

References

- Abrams, M. H. (1999). *A glossary of literary terms*. Heinle & Heinle.
- Alijani, M., Ghobadi, H., & Bozorg Bigdeli, S. (2014). Mythological analysis of the novel *Suvashun* considering the impact of the coup d'etat of August 28, 1943 on the reflection of myths. *Mytho-Mystic Literature Journal*, 10(34), 193-218.
- Athari Nik Azm, M., & Beigi, D., (2015). Semiotic analyses of silence in three novels by Marguerite Duras: Moderato Cantabile, The Lover and The Pain,. *Critical Language and Literay Studies*, 10(14), 131-155.
- Baldry, A., & Thibault, P. J. (2006). *Multimodal transcription and text analysis*. Equinox
- Bruneau, T. (1973). Communicative silences : forms and functions. *The Journal of Communication*, 23(1), 17-46.
- Chatman, S. (1978). *Story and discourse: Narrative structure in fiction and film*. Cornell University Press.
- Daneshvar, S. (1969). *Suvashun*. Kharazmi.
- Dinkler, M. B. (2013). *Silent statements: Narrative representations of speech and silence in the Gospel of Luke*. DE GRUYTER.

- Fivush, R. (2010). Speaking silence: the social construction of silence in autobiographical and cultural narratives. *Memory*, 18(2), 88-98
- Ghobadi, H. A., Aghagolzadeh, F., & Desp, S. A. (2009). Analysis of the dominant discourse in the novel Suvashun by Simin Daneshvar. *Literary Criticism*, 2(6), 149-183.
- Gibbons, A. (2012). *Multimodality, cognition, and experimental literature*. Routledge.
- Golshiri, H. (1997). *Struggle of image with painter in Simin Daneshvar's works*. Niloufar.
- Huckin, T. (2002). Textual silence and the discourse of homelessness. *Discourse & Society*, 13(3), 347-372.
- Jaworski, A. (1993). *Power of silence: social and pragmatic perspectives*. Sage.
- Jaworski, A. (1997). *Silence: interdisciplinary perspectives*. Mouton de Gruyter .
- Jaworski, A. (1992). How to silence a minority: the case of women. *International Journal of Sociology of Language*, 94(1), 27-41.
- Jaworski, A. (2006). Silence. In K. Brown, *Encyclopedia of Language and Linguistics* (pp. 377-379). Elsevier.
- Jewitt, C. (2012). *Multimodality*. Retrieved from Glossary of multimodal terms: <https://multimodalityglossary.wordpress.com/>
- Jewitt, C., Bezemer, J., & O'halloran K. (2016). *Introducing multimodality*. Routledge.
- Johnstone, B. (2002). *Discourse analysis*. Blackwell.
- Herman, L., & Vervaeck, B. (2005). *Handbook of narrative analysis*. University of Nebraska Press.
- Herman, L., & Vervaeck, B. (2013). Ideology and narrative fiction. Retrieved from The Living Handbook of Narratology: <http://www.lhn.uni-hamburg.de/node/99.html>
- Kress, G., & Van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal discourse*. Arnold.
- Kress, G. (2010). *Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication*. Routledge.
- Kurzon, D. (1997). *Discourse of silence*. John Benjamins.
- Kurzon, D. (2007). Towards a typology of silence. *Journal of Pragmatics*, 39(10), 1673-

1688

- Kurzon, D. (2011). On silence. *Journal of Pragmatics*, 43(9), 2275-2277.
- Majidi Khameneh, F., (2010). *A pragmatic analysis of silence in dramatic discourse of Bijan Mofid's plays*. Master Thesis, Tehran University of Arts.
- Nakane, I. (2007). *Silence in intercultural communication*. John Benjamins Publishing Company.
- Nazemian, R., & Kazemi, F. (2015). Historicity in novels "Suvashun" By Simin Daneshvar and "Sabaq al-Masafat al-Tawila" By Abdul Rahman Manif. *Journal of Comparative Literature*, 7(13), 245-268.
- Norgaard, N. (2019). *Multimodal stylistics of the novel*. Routledge.
- Page, N. (1988). *Speech in the English novel*. Macmillan.
- Page, R. (2010). *New perspectives on narrative and multimodality*. Routledge .
- Picard, M. (1948). *The world of silence*. Harvill Press.
- Poulsen, S. V. (2015). *Multimodality*. Retrieved from Key Terms in Multimodality: Definitions, Issues, Discussions, edited by Nina Nørgaard. : <https://multimodalkeyterms.wordpress.com/>
- Prince, G. (1982). *Narratology: The form and functioning of narrative*. Mouton Publishers.
- Ranjbar, E. (2012). Symbolic aspects of the novel Suvashun. *Literary Arts*, 4(1), 93-106.
- Sadeghi, L. (2009). The discursive signification of silence through linguistic approach: the shared domain of social interactive silence and narrative silence. *Biquarterly of Research in Humanities Science*, 1(1), 163-183.
- Saville-Troike, M. (1985). The place of silence in an integrated theory of communication. In Tannen, D., & Saville-Troike, M., *Perspectives on Silence* (pp. 3-18). Ablex.
- Sojudi, F., & Sadeghi, L. (2010). The discursive functions of silence in structuring fiction. *Comparative Language Literature Research*, 1(2), 69-88.
- Strońska, M., & Cecchetto, V. (2013). When the silencer is also the silenced: The

- mechanisms of self-censorship. In Boldt, Leslie. *Silence and the Silenced, Interdisciplinary Perspectives* (pp. 97-110). PETER LANG .
- Taher Zadeh, S. (2010). *Pinter, modernity and language*. Master Thesis, Islamic Azad University. Tehran.
  - Tannen, D. (1985). Silence: anything but. In Tannen, D., & Saville-Troike, M., *Perspectives on Silence* (pp. 93-111). Ablex.
  - Tannen, D., & Saville-Troike, M. (1985). *Perspectives on silence*. Ablex Publishing Corporation.
  - Taylor, P. (2018). *Six key elements of historical narrative*. Retrieved from diy MFA: <https://diymfa.com/writing/elements-historical-narrative>
  - Wittgenstein, L. (2001). *Tractatus logico-philosophicus*. Routledge.
  - Zand, N. (2011). *Nonverbal cues (pause, silence) in plays, considering three works by Harold Pinter*. Master Thesis, Islamic Azad University, Tehran.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی